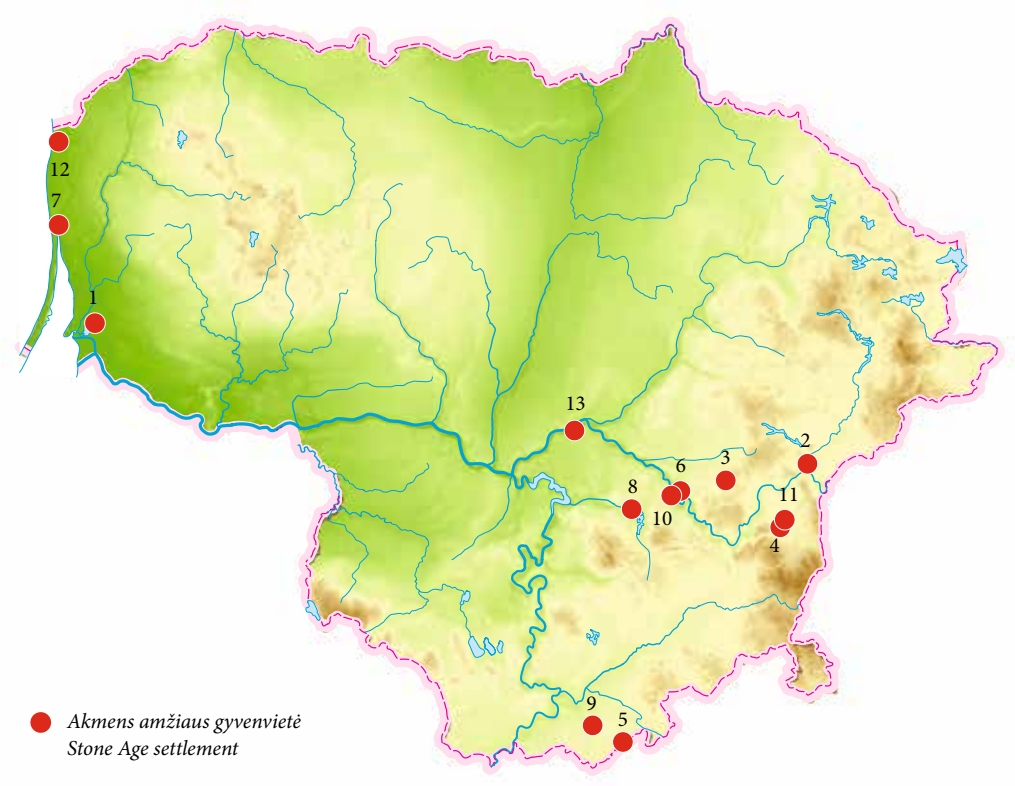
I. Akmens amžiaus ir ankstyvojo metalų laikotarpio objektai
Stone Age and Early Metal Period Sites

1. *Aukštumala*
2. *Ažutakis*
3. *Dūkšteliai*
4. *Gailiūnai*
5. *Katra*
6. *Kernavė (žr. II)*
7. *Klaipėda*
8. *Kloniniai Mijaugonys*
9. *Marcinkonys (žr. II)*
10. *Mitkiškės (žr. X)*
11. *Šeškučiai*
12. *Šventoji (žr. XV)*
13. *Varpiai*

Justina Dobeikienė

Varpių senovės gyvenvietės

Spėjamos Varpių senovės gyvenviečių I ir II (Varpių k., Dumsių sen., Jonavos r.) teritorijos patenka į „Rail Baltica“ europinio standarto geležinkelio atkarpos Kaunas–Lietuvos–Latvijos valstybės siena statybos vietą. Žemės judinimo darbai numatyti apie 6100 m^2 plote Varpių gyvenvietėje I ir apie 25 500 m^2 plote Varpių gyvenvietėje II. Siekiant nustatyti, ar šiose vietose tikrai yra senovės gyvenviečių ar kitų archeologinio pobūdžio vertybių, 2019 m. rugsėjį–spalį KVP atliko žvalgomuosius tyrimus ir žvalgymus.

Varpių senovės gyvenvietė žinoma jau seniai. *LAA* (1974, t. I, p. 36) nurodyta, jog čia aptikta akmens ir bronzos amžiais datuojamų radinių, tačiau jos tiksli vieta nebuvo aiški. 2015 m. archeologas R. Vengalis su tyrėjų komanda žvalgė Varpių senovės gyvenviečių vietose (*LIIR,* f. 1, b. 7675). Varpių gyvenvietės I vietoje buvo pieva, radinių neaptikta. Varpių gyvenvietėje II, šalia Neries upės buvusiame dirbamame lauke žvalgymų metu rastas titnaginis gremžtukas ir 3 nuoskalos.

Archeologinių žvalgymų metu abiejų gyvenviečių teritorijose metalo ieškikliais žvalgytas apie 35 000 m^2 plotas. Aptiktos vos dvi monetos: 1879 m. Rusijos imperijos 2 kapeikos ir 1955 m. TSRS 2 kapeikos.

Varpių senovės gyvenvietės I spėjama teritorija yra apie 1 km nuo Neries upės kairiojo kranto, tarp Varpės ir Užtvinimo (šiuo metu melioruotas) upelių. Joje iškasta 12 1x1 m dydžio šurfų. Jie išdėstyti būsimos trasos vietoje 20–30 m atstumu vienas nuo kito. Visuose šurfuose fiksuota panaši situacija – po velėna glūdėjo apie 30–40 m storio pilko smėlingo grunto sluoksnis – buvęs armuo. Po juo šurfuose 1, 4–13 pasiektas įžemis – geltonas smėlis arba molis. Šurfe 4 tirta įžemyje įgilinta pilkšvu smėliu su pavieniais angliukais užpilta duobė. Kiek kitokia situacija fiksuota tik šurfuose 2–3, kur po armeniu slūgsojo apie 10 cm storio balto smėlio su pavieniais angliukais sluoksnis, po kuriuo pasiektas įžemis. Smėlio sluoksnyje radinių neaptikta.

Varpių senovės gyvenvietė II lokalizuota kairiajame Neries krante esančiose pievose, kurias Š dalyje kerta R–V kryptimi einantis žvyrkelis. Joje iškastas 51 1x1 m dydžio šurfas. Šurfai išdėstyti vienas nuo kito 20–25 m atstumu. Šurfai 1–8 ir 51 tirti į Š nuo žvyrkelio, šurfai 9–33 – į P nuo žvyrkelio esančiose pievose, apaugusiose pavienėmis pušelėmis, šurfai 34–43 buvo šalia miško, iškirsto savaiminio miško vietoje, o šurfai 44–50 tirti miške. Šurfuose 1–8, 51 po velėnos sluoksniu fiksuotas apie 25–30 cm storio pilko–rudo maišyto grunto–armens sluoksnis, tačiau giliau stebėta skirtinga situacija. Arčiausiai upės šurfuose 1–3 glūdėjo apie 30 cm storio gilyn tamsėjančio

1 pav. Šurfo 8 Varpių senovės gyvenvietėje II P sienelės profilis. J. Dobeikienės nuotr.

Fig. 1. The profile of the S wall of test pit 8 at Varpiai Old Settlement II

0 2 cm

2 pav. Keramika iš šurfo 4. D. Ostrauskienės nuotr.

Fig. 2. Pottery from test pit 4

0 2 cm

3 pav. Titnago radiniai iš šurfų 8, 38, 40, 45. D. Ostrauskienės nuotr.

Fig. 3. Flint finds from test pits 8, 38, 40, and 45

žvyro sluoksnis be radinių, po kuriuo pasiektas įžemis – žvyras. Šurfuose 7 ir 51 po armens sluoksniu iškart pasiektas įžemis – smėlis, o šurfuose 4–6 ir 8 fiksuotas nevienodai išlikęs pilko grunto su angliukais sluoksnis (1 pav.). Šurfuose 4 ir 8 jis buvo išlikęs geriausiai ir siekė 20–30 cm, o šurfuose 5–6 buvo iki 15 cm storio. Trys mažos rudos molio masės su stambiomis grūsto granito priemaišomis keramikos šukės aptiktos šurfe 4 30–50 cm gylyje (2 pav.). Titnago nuoskala aptikta šurfe 8 (3:1 pav.). Aptiktas senovės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis preliminariai datuojamas neolitu.

Šurfuose 9–44, tirtuose į P nuo kelio iki miško, po velėnos ir armens sluoksniu 30–40 cm gylyje pasiektas įžemis – smėlis arba žvyras. Šurfe 13 įžemyje tirta duobė, užpilta rudu žvyru, kuriame rasta geležies šlako. Šurfuose 21, 24 ir 31 fiksuotos įžemyje įgilintos duobės, užpiltos smėliu su smulkiais angliukais. Jose radinių neaptikta. Šurfuose 17–18, 23, 34–45 armenyje ir įžemio paviršiniame sluoksnyje rasta titnago žaliavos. Archeologiškai vertingų radinių šiuose šurfuose nerasta. Šurfe 38 aptikta titnago nuoskala, o šurfe 40 – retušuota (?) skeltė (3:2, 3 pav.).

Šurfuose 45–50, kurie tirti miške, po samanomis ir pilko smėlio–miškožemio sluoksniu nuo 20–40 cm gylio tirtas 10–20 cm storio balto smėlio sluoksnis su pavieniais smulkiais angliukais. Po balto smėlio sluoksniu pasiektas įžemis – smėlis. Šurfe 45 rasta titnago nuoskala (4:4 pav.).

Prieš atliekant statybos darbus geležinkelio trasos vietoje nuo Neries upės iki žvyrkelio, grunto judinimo vietose būtina ištirti aptiktą kultūrinį sluoksnį.

Varpiai Old Settlements

In 2019, KVP excavated 63 test pits (a total of 63 m^2) in Varpiai Old Settlements I and II (Jonava District, Central Lithuania). A roughly 10 cm thick layer of sand with isolated pieces of charcoal without finds was discovered under the plough layer in test pits 2–3 in the first settlement. In test pits 4–6 and 8 in the second settlement beside the Neris, a 15–30 cm thick layer, which consisted of grey soil with charcoal and which had survived unevenly, was preliminarily dated to the Stone Age (Neolithic) (Fig. 1). Hand built pottery was discovered in test pit 4 (Fig. 2), flint finds in test pits 8, 38, 40, and 45 (Fig. 4).

Lukas Gaižauskas,
Christopher Barber Troskosky

Akmens amžiaus gyvenvietės Šeškučių kaimo aplinkoje

2019 m. šio straipsnio autoriai atliko žvalgomuosius ir detaliuosius tyrimus Veržuvos upelio (Neries intakas) aukštupio, šalia kurio įsikūręs Šeškučių kaimas, aplinkoje (Vilniaus r.,